

فصلنامه پژوهش‌های حفاظتی-امنیتی
دانشگاه جامع امام حسین(علیه‌السلام)

سال یازدهم، شماره ۴۲ (تابستان ۱۴۰۱) صص ۲۴-۷

ارزیابی نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

● محمود صالحی

دانشیار دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی، تهران، ایران

● بهنام سالانی

دانشجوی رشته دکتری مطالعات امنیت ایران دانشگاه اطلاعات و امنیت ملی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۲۷

چکیده

هدف اصلی این نوشتار ارزیابی نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با استفاده از روش تحلیل اهمیت عملکرد (IPA) است. از این رو ابتدا با مطالعه و بررسی ابعاد و مولفه های ۴۲ شاخص در قالب ۶ بعد شناسایی شد و در اختیار ۳۰ نفر از نیروهای شاغل در واحد حفاظت ها نیروی های نظامی و حراست های دستگاه های اجرایی قرار گرفت. این پژوهش از نوع کاربردی بوده و از روش های مطالعه کتابخانه ای و مراجعه اسناد و ابزار پرسش نامه داده استفاده شده است. جامعه آماری مورد تحقیق صاحب نظران، و نیروهای شاغل در حفاظت و حراست نظام اطلاعاتی جمهوری اسلامی ایران با توجه به اشراف و تجربه در نظام اطلاعاتی کشور انتخاب شده اند. بدین منظور از روش تحلیل اهمیت و عملکرد استفاده شده و میزان اهمیت و اولویت هر یک از شاخص های ۴۶ گانه تعیین گردیدند و اهمیت و عملکرد کلی نظام مدیریت امنیت ملی در جهت استحکام بیشتر احصاء و ارائه گردیده است.

کلید واژگان: ارزیابی، نظام مدیریت، امنیت ملی، IPA

مقدمه

مفهوم امنیت ملی مانند بسیاری از مفاهیم سیاسی از ثبات چندانی برخوردار نیست. این واژه گرچه به ظاهر شفاف است اما مفهومی پیچیده به‌شمار می‌رود. پیچیده از آن نظر که امنیت ملی به لحاظ تفاوت‌های زمانی و مکانی متغیر است و کمتر می‌توان امنیت ملی دو کشور را با هم مشابه فرض کرد. امنیت مهم‌ترین مقوله برای یک کشور است، بدون وجود امنیت می‌توان گفت هیچ پیش‌رفتی در کشور به‌وجود نخواهد آمد. در سایه وجود امنیت است که آحاد مردم جامعه احساس آرامش و اطمینان می‌نمایند. حال سؤال این است که امنیت چیست؟ چگونه به‌وجود می‌آید و تداوم پیدا می‌کند؟ سؤال مهم‌تر اینکه چگونه می‌توان یک نظام امنیتی را طراحی کرد تا با استفاده از آن بتوان امنیت یک کشور را به‌نحو مطلوب مدیریت کرد؟ نظام مدیریت امنیتی ناظر بر خط مشی‌های حاکم بر گفتمان‌ها و تصمیم‌گیری در حوزه‌های امنیت ملی است. از این چشم‌انداز حوزه‌های سیاست داخلی و خارجی و عرصه‌های نظامی، اطلاعاتی، اقتصادی، مدیریتی و حتی فرهنگی و اجتماعی با مقوله سیاست امنیتی، پیوندی استوار می‌یابند. بررسی نظام امنیتی ایران با توجه به تحولات منطقه‌ای در خاورمیانه مورد توجه نگارنده بود است. جمهوری اسلامی ایران در این چهل سال از عمر خود با مسائل امنیتی داخلی و خارجی متعدد روبه‌رو شده است. برخی از این مسائل بنیان وجودی انقلاب را هدف قرار داده و ضربه‌های سنگینی به آن وارد کرده است. با این وجود هیچ‌کدام نتوانسته امنیت ملی ایران را با بحران غیر قابل حل روبه‌رو کند. از سوی دیگر شناخت مسائل امنیت ملی در هر کشوری مستلزم شناخت دقیقی از عوامل، مؤلفه‌ها، گفتمان‌ها و فرآیندهای امنیت ساز در آن جامعه می‌باشد.

هدف این مقاله بررسی و ارزیابی نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از زمان تأسیس تاکنون به جهت افزایش کارایی برای مقابله با تهدیدات امنیتی پیش‌روی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. منظور ما از نظام مدیریت امنیت ملی در این نوشتار (سیاست‌گذاری، اهداف، ساختار، کارکرد، تصمیم‌سازی، (مأموریت و نقشها) در عمر چهل و چهار ساله جمهوری اسلامی ایران است که براساس روش (IPA) به بررسی عملکرد این نظام مدیریت خواهیم پرداخت.

سؤال مقاله: بر اساس هدف فوق سؤال مقاله اینگونه مطرح می‌شود:

« آیا کارکرد نظام مدیریت امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران در طول ۴۴ سال گذشته دارای عملکرد مطلب و مناسبی در مواجهه با بحران‌های گذشته بوده است؟ »

بر اساس هدف، سؤال و شواهدی از حملات شدید امنیتی به کشور در گذشته، فرضیه این مقاله اینگونه بیان می‌شود که نظام مدیریت امنیت ملی ایران و همچنین گفتمان‌های مطرح در آن، در طول ۴۴ سال از عمر انقلاب اسلامی ایران توانایی پیش‌بینی و شناسایی بحران امنیتی را نداشته است و مطلوب ارزیابی نمی‌گردد.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی و روش تحقیق استفاده شده توصیفی - تحلیلی، مطالعه کتابخانه‌ای و مراجعه به اسناد و مدارک می‌باشد. همچنین در گردآوری داده‌ها از ابزار پرسش‌نامه نیز استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش (IPA) ^۱ بهره گرفته شده است. در این تحقیق برای تعیین مؤلفه‌ها از اساتید، متخصصان و کارشناسان حراست و دانشجویان استفاده گردیده است. متخصصانی که در این تحقیق همکاری کرده‌اند از اساتید دانشجویان دانشگاه امنیت ملی (با شرط عدم افشای نام و جایگاه) انتخاب شده‌اند. پس از اینکه مؤلفه‌های مورد نظر انتخاب شدند، در قالب پرسش‌نامه IPA در اختیار پاسخ دهندگان قرار گرفتند. در این پاسخ‌نامه از پاسخ دهندگان خواسته شده که در مورد هر متغیر به دو سال پاسخ دهند؛ ۱. مؤلفه مورد نظر گفتمان‌ها چقدر برای شما اهمیت دارد؟ ۲. عملکرد این گفتمان‌ها را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ گام‌های روش IPA در قسمت یافته‌های تحقیق به‌طور کامل آمده است.

در اینجا لازم است برای توضیح ارزیابی دقیق و عینی نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران ساختار و مفروضات ما از این نظام در نمودار شماره یک ارائه شود. از نظر نویسنده نظام مدیریت امنیت ملی در جمهوری اسلامی شامل سیاست‌گذاری، اهداف، ساختار، کارکرد تصمیم‌سازی و مأموریت و نقش‌ها است.

1. IPA: Important performance Analysis

نمودار شماره ۱: نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

کالبدشکافی مفهومی

مدل مفهومی این مقاله بدین صورت است که برای رسیدن به آن مدل، ابتدا به تعریف و بررسی سیاست گذاری، اهداف، ساختار، کارکرد، تصمیم سازی، مأموریت، نقش ها و گفتمان های امنیتی مطرح در جمهوری اسلامی ایران پرداخته شده سپس در ادامه با استفاده از روش بررسی عملکرد (IPA) ارزیابی مؤلفه ها و اجزای نظام مدیریت در جمهوری اسلامی ایران مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

امنیت^۱

امنیت از لحاظ لغوی، برابر security، در زبان انگلیسی و «الامن» و «الامان» در زبان عربی است. در زبان فارسی به «ایمن شدن» و «در امان بودن» تعریف شده است (معین، ۱۳۷۱). ریشه امنیت در لغت از امن، استیمان، ایمان و ایمنی است که به مفهوم اطمینان، آرامش در برابر خوف و ترس و نگرانی و ناآرامی است. به عبارات دیگر، امنیت را به اطمینان و فقدان خوف تفسیر، تعریف و ترجمه کرده اند که تا حدود زیادی به واقعیت نزدیک و شامل دو بُعد ایجابی و سلبی در تعریف امنیت است: از یک سو اطمینان آرامش فکری و روحی و از سوی دیگر فقدان خوف، دلهره و نگرانی، که موجب سلب آرامش و اطمینان می شود (منتظران و تاج آباد، ۱۳۹۵).

امنیت ملی

امنیت ملی از جمله مفاهیمی است که پس از پیدایش دولت های ملی رایج شده است. استفاده از این واژه در ادبیات سیاسی همواره متداول بوده است اما منجر به تعریف مشخص نشده است. بسیاری از پژوهشگران امنیت ملی را توانایی یک کشور در حفظ ارزش های فردی در برابر تهدیدهای خارجی می دانند. به تعبیری امنیت ملی یعنی دستیابی به شرایطی که به یک کشور امکان می دهد از

تهدیدهای بالقوه یا بالفعل خارجی و نفوذ سیاسی و اقتصادی بیگانه در امان باشد و در راه پیشبرد امر توسعه اقتصادی، اجتماعی، انسانی و تأمین وحدت و موجودیت کشور و رفاه جامعه فارغ از مداخله بیگانگان گام بردارد. حفاظت یک ملت در مقابل تجاوزات، جاسوسی، عملیات شناسایی، خرابکاری و... (گالینز، ۱۳۷۰: ۴۷۵). در تعریف دیگر، امنیت ملی این گونه بیان شده است: امنیت ملی شامل امنیت روانی و مادی ایمنی است و اصولاً جزو مسئولیت‌های حکومت‌های ملی است تا از تهدیدهای مستقیم ناشی از تهدیدات دشمنان خارجی نسبت به بقای رژیم‌ها، نظام شهروندی و شیوه زندگی خود ممانعت کنند (ماندل، ۱۹۸۹: ۵۱-۵۲). در ساده‌ترین تعاریف، امنیت ملی این گونه تعریف می‌شود: توانایی یک ملت برای حفاظت از ارزش‌های حیاتی در مقابل تهدیدات خارجی و این همه کشورها چگونه سیاست‌ها و تصمیمات لازم را برای حمایت از ارزش‌های داخلی در مقابل تهدیدات خارجی اتخاذ می‌کنند.

سیاست گذاری

روش کلی، رهنمود و تدبیر برای نیل به اهداف و اداره امور می‌باشد و چارچوبی ذهنی است که راهبرد (استراتژی) در قالب آن شکل می‌گیرد.

در ادبیات رایج (سیاست) به دو معنای کلی استعمال می‌شود:

۱- به معنای علم (سیاست)^۱

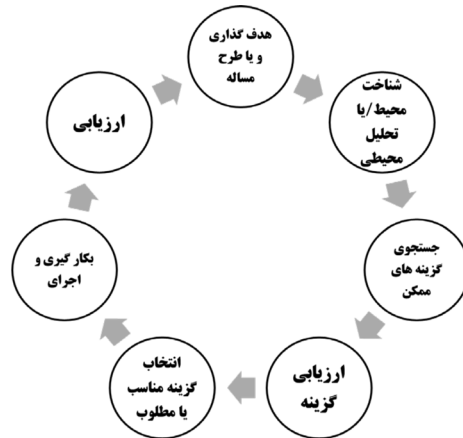
۲- به معنای تدبیر، مهارت، راه حل مسئله و مشکل برای رسیدن به هدف و... Policy در بحث سیاست گذاری مفهوم Policy مد نظر است.

وقتی سیاست به معنای Policy به کار رود و به صورت یک فرآیند، به آن سیاست گذاری اطلاق می‌گردد. بنابراین سیاست گذاری فرآیندی است که منجر به استفاده بهینه از کلیه منابع برای رسیدن به اهداف مورد نظر می‌شود. واژه فرآیند گویای وجود مراحل است. پس برای سیاست گذاری، مراحل باید طی شود و تعیین مراحل و نحوه چیش و تقدم و تأخر آن «مدل = الگو» سیاست گذاری را به وجود می‌آورد. سیاست‌های ناشی از فرآیند سیاست گذاری ناظر به نحوه و چگونگی دستیابی به اهداف

می‌باشد. بر این مبنای سیاست (Policy) ماهیت روشی (Methodic) و ماهیت طریقه یا راه (Way) دارد. نکته دیگر اینکه در دل مفهوم سیاست و سیاست‌گذاری، «تصمیم» و «تصمیم‌گیری» نهفته است و هر تصمیمی، ناظر بر یک انتخاب است. ماهیت و جوهره اصلی تصمیم‌گیری «انتخاب» است. هر سیاست بیانگر یک تصمیم است و هر تصمیم بیانگر یک انتخاب و واژه انتخاب بیانگر وجود چند راه و یا چند گزینه است. بنابراین اتخاذ هر سیاستی بیانگر تصمیم و انتخاب است که باعث خروج از تحیر و سرگردانی می‌شود. لازمه هر انتخابی «اطلاعات» است. اطلاعات در مرکزیت هر انتخاب، تصمیم و سیاست‌گذاری قرار دارد. در اهمیت اطلاعات همین بس که تصمیم‌گیر (مدیر، فرمانده، سیاست‌گذار و...) بدون داشتن اطلاعات، همانند کوری است که در شب راه می‌پیماید. باید به یاد داشت که انتخاب، تصمیم، سیاست و هدف در خلأ نیست بلکه در یک محیط و متأثر از محیط است. بنابراین شرط اولیه و ضرورت انکارناپذیر در هر سیاست‌گذاری شناخت و تحلیل محیط و متأثر از محیط است. هر سطحی از سطوح سیاست‌گذاری متناسب با همان سطح محیطی در تعامل با محیط‌های خارجی و عوامل داخلی می‌باشد. معمولاً در بررسی‌های محیطی به شناخت عوامل محیطی یعنی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید می‌پردازند و سپس در تحلیل محیطی به قابلیت، توانمندی‌ها و آسیب‌پذیری‌ها می‌رسند. شناخت محیطی در تعیین اهداف هم مؤثر است، خصوصاً آنکه هر چه از سطوح عالی اهداف به سوی اهداف پایین‌تر می‌آییم، تأثیرپذیری از عوامل محیطی هم بیشتر می‌شود. تا اینجا می‌توان نتیجه گرفت؛ در بحث سیاست و سیاست‌گذاری حداقل باید به هفت مفهوم توجه ویژه داشت: محیط، هدف، راه و روش، فرآیند تصمیم، انتخاب و اطلاعات.

فرآیند سیاست‌گذاری

باتوجه به مطالبی که در مفهوم سیاست‌گذاری گفته شد، وقتی «سیاست» در قالب فرآیند در می‌آید «سیاست‌گذاری» شکل می‌گیرد. کلمه فرآیند از وجود مراحل و گام‌ها و تقدم و تأخر بین آن‌ها حکایت می‌کند. بیان این مراحل و گام‌ها با رعایت تقدم و تأخر و الویت منطقی، الگو (مدل) سیاست‌گذاری را به وجود می‌آورد. با عنایت به مفاهیم مرتبط با سیاست و سیاست‌گذاری، فرآیند سیاست‌گذاری و گام و مراحل اصلی آن عبارت‌اند از:

نمودار شماره ۲: فرآیند، گام ها و مراحل اصلی سیاست گذاری

نظر به اینکه جوهره سیاست گذاری، «تصمیم گیری» است، فرآیند سیاست گذاری، بسیار شبیه فرآیند «تصمیم گیری» و الگوی آن است.

ارتباط سیاست گذاری و امنیت ملی

اگر از دید کلان و سیستمی به نظام سیاسی کشور توجه کنیم نظام اداری و مدیریتی یکی از نظام های فرعی و اجزای متشکله آن است (قوام، ۱۳۷۹: ۹۷) که از آن به تصمیمات و تعیین خط مشی و استراتژی تعریف می کنند. واقعیت ها و عملکردها نشان می دهد که نظام اداری به عنوان نماد عینی و خط مقدم تماس با مردم و مجری سیاست های نظام حکومتی نقش عمده و اساسی در عرصه تأثیرگذاری بر فرآیندهای سیاسی داشته و به طور طبیعی دایره شمول فعالیت ها منحصر به قوه مجریه نبوده و سایر قوا را نیز در بر می گیرد. استقرار امنیت پایدار اساسی ترین مسئله جوامع و نظام حکومتی و ضروری ترین بستر برای تحقق شکوفایی اقتصادی، رفاه اجتماعی، مناسبت سالم انسانی، عزت، حفظ عزت و اقتدار ملی است. از طرفی امنیت یکی از هدف های مهم نظام سیاسی است و تأمین آن وظیفه هر حکومتی است. آنچه از دیرباز موضوع امنیت را به عنوان مهم ترین شاخصه تصویر و بقای نظام حکومتی مورد توجه دولت ها قرار داده این واقعیت است که امنیت به عنوان زمین حاضر در آن مطلوب زندگی روزمره مردم و لازمه کاهش دغدغه های فردی و جمعی آنان همواره یکی از خواسته ها و تقاضاهای اجتماعی و پیدایش گسترش ناامنی نشانه بی کفایتی دستگاه های

حکومت و به مخاطره افتادن موجودیت آن تلقی می‌شده است. با چنین نگرشی، حساسیت حکومت به مؤلفه‌های امنیتی و شناسایی و سنجش همه عناصر و عواملی که برای امنیت در سطوح مختلفشان تلقی گردیده و بی‌توجهی و عدم توجه کافی می‌تواند پیامدهای منفی مهمی را به همراه داشته و گاه تا سر حد سقوط، برای هر نظام خطرناک باشد. اما اینک تاریخ به‌طور جدی با شرح سرنوشت بسیاری از دولت‌ها بر این تجربه تأکید جدی دارد. از سوی دیگر نظام اجتماعی و تقاضا و توسعه متوازن و هماهنگی ارکان جامعه اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، نظام ارزشی و اخلاق شروط احصای امنیت است که برای نیل به این توازن و تعادل، توجه به نیازهای فرد و جامعه و تلاش برای تأمین این نیازها را طلب می‌کند. (محمدی فاتح و احمدی شکوه، ۱۳۹۶: ۲۶).

فرآیند سیاست‌گذاری در حقیقت به معنای ارائه نقشه راه و راهکار برای نیل به سیاست‌های کلان امنیت ملی است. بنابراین هرگونه سیاست‌گذاری ناگزیر از گزینه‌ها و مؤلفه‌های مختلفی تشکیل می‌شود که در صورت عدم توجه به آن‌ها ناموفق خواهد بود. سیاست‌گذاری امنیتی براساس اهداف کلان نظام سیاسی انجام می‌شود و مهم‌ترین اجزای آن که در واقع، ارکان و پایه سیستم را تشکیل می‌دهند عبارت‌اند:

۱. آرمان‌ها

۲. ارزش‌ها و منافع (حیاتی و مهم)

۳. اهداف (اساسی، ملی و فردی)

۴. استراتژی‌های (کلان و خرد)

۵. قدرت (انواع و منابع)

تدوین این ساختار در حوزه‌های استراتژیک بین‌نهادها و ارکان مختلف تصمیم‌گیری در کشورها صورت می‌پذیرد. از این رو فضای تصمیم‌گیری استراتژیک و یا فضای بازیریال فضایی است که تصمیم‌گیران چندگانه وجود دارند که این تصمیم‌گیران برای چندگانه تصمیم‌گیری می‌کنند (قاضی‌زاده، ۱۳۹۹: ۱۲۲-۱۲۳).

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

وظیفه دولت در نظام سیاسی، تأمین امنیت ملی است بنابراین دولت به مثابه کارخانه تولید امنیت است و همه ابزارها و اختیارات آن به منظور حصول به این هدف مهم است. ساختار نظام، مقتضیات

و عوامل آن بر تعیین اولویت‌ها و راهبردهای امنیت ملی تأثیر می‌گذارد به عبارتی، متغیرهای زیر در سیاست امنیت ملی هر کشور تأثیرگذار است:

۱- اندیشه و ادراک ذهنی نخبگان سیاسی

۲- شرایط سیاسی - اقتصادی و فرهنگی جامعه

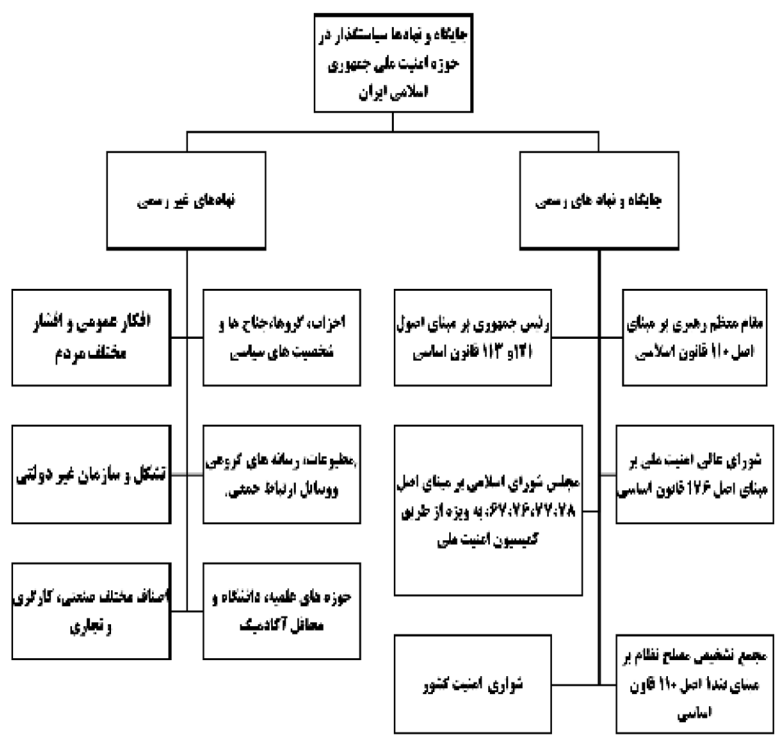
۳- نظام بین‌الملل

۴- موقعیت ژئوپلیتیکی کشور

۵- اهداف ملی (ناطق، ۱۳۹۰: ۱۰۸).

مهم‌ترین هدف هر کشور در سیاست داخلی و خارجی تأمین امنیت ملی است و نقش هر یک از متغیرهای فوق در سیاست امنیت ملی کشورها متفاوت است. البته ادراک ذهنی نخبگان بسیار حائز اهمیت است، زیرا نخبگان سیاسی در جغرافیای اندیشه خود بر اساس آن ادراکات، سیاست ملی یک کشور را تدوین می‌کنند. در تدوین و تکوین سیاست امنیتی داخلی و خارجی ایران نیز متغیرهای مختلفی وجود دارد. به این نکته نیز باید توجه داشت که هر چه مطابقت برداشت‌های امنیت ملی با واقعیت‌های آن حوزه سرزمینی، بیشتر باشد امکان توفیق سیاسی امنیتی ملی نیز بیشتر خواهد بود.

تحولات سیاست امنیتی جمهوری اسلامی ایران به سه دوره بسط محور، حفظ محور و رشد محور تقسیم می‌شود. (ولی‌پور، ۱۳۸۲: ۲۵). در ابتدا گفتمان بسط‌محور غالب بود. در آن گفتمان حفظ جمهوری اسلامی ایران در گرو بسط تلقی می‌شد و اولویت با امنیت جهان اسلام بود. با آغاز جنگ تحمیلی بر مبنای گفتمان حفظ‌محور، حفظ نظام اولویت یافت. طبق نظریه‌هایی مانند «ام‌القرای جهان اسلام بودن» حفظ جمهوری اسلامی ایران واجب شد. این گفتمان تا پایان جنگ غالب بود و با پایان جنگ، گفتمان رشد‌محور شکل گرفته و اولویت آن توسعه اقتصادی قرار گرفت و امنیت ملی با متغیر توسعه و پیش‌رفت تبیین شد. در این گفتمان، الگوی توسعه ملی الگوی راهبردی امنیت ملی است یعنی امنیت مبنای توسعه و توسعه مبنای امنیت است. گفتمان سنتی امنیت ملی جمهوری اسلامی که زاییده شرایط انقلابی ایران و جنگ تحمیلی عراق علیه کشورمان بود حدود دو دهه طول کشید و هنوز بر سنت فکری انقلاب اسلامی تأکید دارد و به‌طور کلی آن را برای عمل در آینده لازم می‌داند.

نمودار شماره ۳: ساختار سیاست گذاری امنیت ملی جمهوری اسلام ایران (حسن بیگی و عصاریان نژاد، ۱۳۸۹: ۱۹)

جایگاه و نهاد های رسمی سیاست گذار در حوزه امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران مقام معظم رهبری (حفظه الله تعالی)

- نقش مقام معظم رهبری در سیاست گذاری بر اساس اصل ۱۱۰ قانون اساسی در حوزه امنیت به شرح ذیل می باشد:
۱. تعیین سیاست های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران پس از مشورت با مجمع تشخیص مصلحت نظام.
  ۲. نظارت بر حسن اجرای سیاست های کلی نظام.
  ۳. فرمان همه پرسی.
  ۴. فرماندهی کل نیروهای مسلح.
  ۵. اعلان جنگ و صلح و بسیج نیروها.
  ۶. نصب و عزل و قبول استعفای فرمانده کل ارتش جمهوری اسلامی، فرمانده کل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و فرماندهان عالی نیروهای نظامی و انتظامی.

رئیس جمهور

نقش رئیس جمهور انقلاب اسلامی ایران در سیاست گذاری براساس اصل ۱۲۱ و ۱۱۳ قانون اساسی در حوزه امنیت به شرح ذیل می باشد:

۱. رئیس جمهور در اصل ۲۱۲ سوگند یاد می نماید که پاسدار نظام جمهوری اسلامی ایران، مذهب و قانون اساسی باشد.
۲. طبق اصل ۱۱۳ قانون اساسی، پس از مقام رهبری رئیس جمهور عالی ترین مقام رسمی کشور است و مسئولیت اجرای قانون اساسی و ریاست قوه مجریه را جز در اموری که مستقیماً به رهبری مربوط می شود، بر عهده دارد.

شورای عالی امنیت ملی کشور

نقش شورای عالی امنیت ملی در سیاست گذاری براساس اصل ۱۷۶ قانون اساسی در حوزه امنیت به شرح ذیل می باشد:

- به منظور تأمین منافع ملی و پاسداری از انقلاب اسلامی و تمامیت ارضی و حاکمیت ملی «شورای عالی امنیت ملی» به ریاست رئیس جمهور، با وظایف زیر تشکیل می گردد.
۱. تعیین سیاست های دفاعی - امنیتی کشور در محدوده سیاست های کلی تعیین شده از طرف مقام معظم رهبری.
  ۲. هماهنگی نمودن فعالیت های سیاسی، اطلاعاتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در ارتباط با تدابیر کلی دفاعی - امنیتی.
  ۳. بهره گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با تهدیدهای داخلی و خارجی.
- اعضای شورای عالی امنیت ملی عبارت اند از: رؤسای قوای سه گانه، رئیس ستاد فرماندهی کل نیروهای مسلح، مسئول امور برنامه و بودجه، دو نماینده به انتخاب مقام معظم رهبری، وزرای امور خارجه، کشور و اطلاعات حسب مورد وزیر مربوط و عالی ترین مقام ارتش و سپاه.
- شورای عالی امنیت ملی به تناسب وظایف خود شوراهای فرعی از قبیل شورای دفاع و شورای امنیت کشور تشکیل می دهد. ریاست هر یک از شوراهای فرعی با رئیس جمهور یا یکی از اعضای شورای عالی است که از طرف رئیس جمهور تعیین می شود. حدود اختیارات و وظایف شوراهای فرعی را قانونی معین می کند و تشکیلات آنها به تصویب شورای عالی امنیت ملی می رسد. مصوبات شورای عالی امنیت ملی پس از تأیید مقام معظم رهبری قابل اجراست.

۴- مجمع تشخیص مصلحت نظام

نقش مجمع تشخیص مصلحت نظام در سیاست گذاری براساس بند ۱ اصل ۱۱۰ قانون اساسی در حوزه امنیت به شرح ذیل می باشد:

وظایف مجمع تشخیص مصلحت نظام در قانون اساسی مشخص شده است. بر اساس این قانون وظایف مجمع تشخیص مصلحت نظام به ۸ دسته تقسیم می شود. ۴ مورد از این وظایف عمومی و ۴ مورد دیگر مربوط به موقعیت ها و شرایط خاص است.

وظایف عمومی مجمع تشخیص مصلحت نظام:

۱. تشخیص مصلحت میان نظرات مجلس شورای اسلامی و شورای نگهبان
۲. تهیه و پیشنهاد پیش نویس سیاست های کلی نظام (جمهوری اسلامی) در اجرای بند ۱ اصل ۱۱۰ قانون اساسی
۳. حل معضلات نظام با ارجاع از سوی مقام معظم رهبری
۴. اعلام نظر در مورد استفساریه های مربوط به مجمع تشخیص مصلحت نظام و وظایف مقطعی مجمع تشخیص مصلحت نظام:

۱. مشاوره در اموری که رهبر انقلاب اسلامی ایران در اجرای اصل ۱۱۲ قانون اساسی به مجمع ارجاع می دهد.
 ۲. در صورت فوت یا استعفای مقام رهبری یا عزل توسط مجلس خبرگان رهبری، تشکیل یک شورای ۳ نفره جهت رسیدگی امور تحت اختیار رهبر.

۳. تصویب مصوبات شورای رهبری جمهوری اسلامی ایران در صورت عزل، استعفا یا فوت رهبر وقت. (در زمان وجود رهبر، این بررسی بر عهده شخص وی است)

۴. مشارکت در شورای بازنگری قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، بر اساس اصل ۱۷۷ قانون اساسی. اعضای مجمع تشخیص مصلحت نظام ترکیب مشخصی دارند. ترکیب اعضا مجمع تشخیص مصلحت نظام به دو دسته اشخاص حقیقی و اشخاص حقوقی تقسیم می شود:

اشخاص حقیقی عضو مجمع تشخیص مصلحت نظام عبارت اند از: ۲۲ نفر از فقها و دیگر صاحب نظران مسائل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... که برای مدت ۵ سال از طرف رهبری به این مقام منصوب می شوند. اشخاص حقوقی مجمع تشخیص مصلحت نظام نیز عبارت اند از: رؤسای قوای سه گانه، فقهای شورای نگهبان، وزیر یا رئیس دستگاهی که موضوع جلسه به او مرتبط است.

۵- مجلس شورای اسلامی

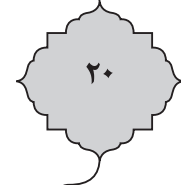
- نقش مجلس شورای اسلامی در سیاست گذاری براساس اصول ۶۷، ۷۱، ۷۶، ۷۷، ۷۸ بند ۱ اصل ۱۱۰ قانون اساسی در حوزه امنیت به شرح ذیل می باشد:
۱. نمایندگان مجلس براساس اصل ۶۷ قانون اساسی سوگند یاد می کنند که پاسدار حریم اسلام و نگاهبان دستاوردهای انقلاب اسلامی ملت ایران و مبانی جمهوری اسلامی باشند
  ۲. براساس اصل ۷۱ قانون اساسی مجلس شورای اسلامی در عموم مسائل در حدود مقرر در قانون اساسی می تواند قانون وضع کند.
  ۳. براساس اصل ۷۶ مجلس شورای اسلامی حق تحقیق و تفحص در تمام امور کشور را دارد.
  ۴. براساس اصل ۷۷ قانون اساسی، عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.
  ۵. براساس اصل ۷۸ قانون اساسی هرگونه تغییر در خطوط مرزی ممنوع است مگر اصلاحات جزئی با رعایت مصالح کشور، به شرط اینکه یک طرفه نباشد و به استقلال و تمامیت ارضی کشور لطمه نزنند و به تصویب چهار پنجم مجموع نمایندگان مجلس شورای اسلامی برسد.
  ۶. کمیسیون امنیت ملی: این کمیسیون برای انجام وظایف محوله در محدوده سیاست و روابط خارجی، دفاع، اطلاعات و امنیت تشکیل می شود. «کمیته امنیت داخلی»، «کمیته حقوق بشر»، «کمیته دفاعی»، «کمیته روابط خارجی» و «کمیته هسته‌ای» پنج کمیته‌ای هستند که در زیرمجموعه این کمیسیون، به صورت تخصصی به بررسی مسائل مربوط به حوزه اختیارات کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی می پردازند.

اهداف

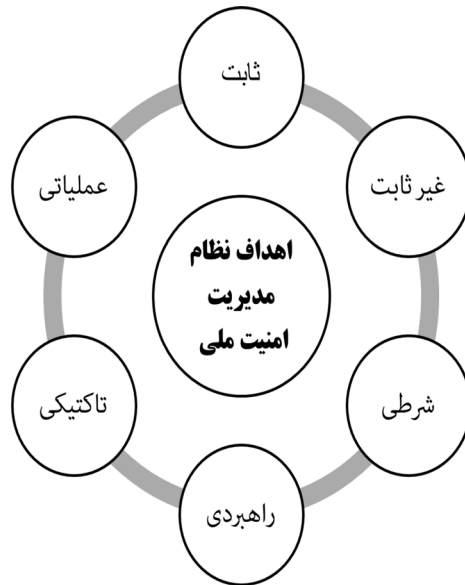
هر نظام مدیریت اطلاعاتی بر اساس نظریه‌ها، راهبردها و رهیافت‌هایی که بر مبنای آن‌ها شکل گرفته، یک سری اهداف در چند سطح ثابت، ناپایدار (غیرثابت)، شرطی، راهبردی، تاکتیکی و عملیاتی برای خود در نظر می گیرد. ترسیم و طراحی این اهداف در هر نظام ثابت نیست و بنا به شرایطی متغیر می باشد. نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران هم از قاعده مستثنا نیست و می توان براساس سه گفتمان غالب (بسط‌محو، حفظ‌محور و رشد‌محور) انقلابی و ملی (زارعی و دیگران، ۱۳۹۲: ۵۶) و همچنین براساس اندیشه امام خمینی و مقام معظم رهبری (منتظران و تاج آبادی، ۱۳۹۵: ۹۱) این اهداف را در نظام مدیریت اطلاعاتی آن به شرح جدول شماره دو متصور بود:

جدول شماره ۲: اهداف نظام مدیریت امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران^۱

عملیاتی	تاکتیکی	راهبردی	نوع هدف منشاء هدف
مبارزه با تهاجم فرهنگی دشمن	جلوگیری از نفوذ اقتصادی	جلوگیری از سلطه دشمن و مبارزه با دنیای استکبار و رژیم جعلی صهیونیست	اندیشه امام خمینی و مقام معظم رهبری
دستیابی به آرامش	دفاع از استقلال و هویت ملی	حفظ نظام اسلامی و اسلام، دفع تجاوز و دفاع از تمامیت ارضی کشور	گفتمان حفظ محور
حفظ استقلال نظام، اصلاح محیط بیرونی و بسط انقلاب	حفظ وجه اسلام، اثبات توانایی اسلام برای پاسخ‌گویی به مسائل روز، بسط ارزش‌های اسلامی و انقلابی جامعه	استقرار حاکمیت سیاسی اسلام و بسط ارزش‌های اسلامی، حفظ ماهیت اسلامی انقلاب و نظام	گفتمان بسط محور
رشد و توسعه و ثبات سیاسی و فرهنگی، تحقق رفاه مردم	سازندگی و ترمیم ساختار	دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی	گفتمان رشد محور
مبارزه با استکبار جهانی	حفظ دارالسلام و امت اسلامی، حمایت از مستضعفان جهان	حفظ اسلام و ارزش‌های آن	گفتمان انقلابی
مبارزه با مشکلات درونی ایران	حمایت از وحدت و انسجام ملی	حفظ ایران و انقلاب اسلامی، حفظ قلمرو ملی و ملت ایران	گفتمان ملی

۱. قسمتی از مطالب این جدول از مصاحبه با صالحی استاد دانشگاه امنیت ملی اخذ شده است.

نمودار شماره ۴: اهداف نظام‌های مدیریت امنیت ملی در یک نگاه

ساختار و بازیگران

هر نظام امنیتی پس از سیاست‌گذاری و تعیین اهداف نیاز به یک ساختار امنیتی دارد تا بتواند سیاست‌های اتخاذ شده و همچنین اهداف مشخص شده را به بهترین وجه ممکن به اجرا درآورد. ساختار سازمانی، چهارچوب روابط حاکم بر مشاغل، سیستم‌ها و فرآیندهای عملیاتی و افراد و گروه‌هایی است که برای نیل به هدف تلاش می‌کنند. در تعریف دیگر مجموعه انتخاب‌هایی است که کار را به وظایف مشخص تقسیم کرده و هماهنگی میان آن‌ها را فراهم و ساختار توزیع قدرت در سازمان را نشان می‌دهد. بنابراین ساختار سازمانی حاصل فراگرد سازماندهی و طراحی سازمان است و مشتمل بر مجموعه روابط، مقرات و قوانینی است که اگر حتی به صورت رسمی شکل گرفته باشند، به طور رسمی تصویب می‌شوند. فعالیت افراد برای کسب اهداف مشترک سازمانی را شکل می‌دهند (لشکر بلوکی، ۱۳۹۷: ۲۰۱). هدف ساختار امنیت ملی تأمین امنیت نظام سیاسی حاکم با توجه به اهداف و رویه‌های اعلام شده و به عبارتی براساس ایده و ایدئولوژی حاکم می‌باشد. در این قسمت منظور ما از ساختار شامل بازیگران، قواعد و آیین‌نامه‌ها می‌باشد. یکی از مسائل اساسی در سازمان امنیت ملی کشورها، تعیین بازیگران امنیتی است. تأمین امنیت وظیفه یک

دستگاه، نهاد، سازمان یا وزارت‌خانه نیست بلکه ابعاد مسائل، سطوح و حوزه‌های امنیت موجب می‌شود تا بازیگران متعدد اطلاعاتی، نظامی، سیاسی و اقتصادی در تأمین آن نقش داشته باشند. نظام مدیریت امنیت ملی ایران هم از این قاعده مستثنا نیست. در این بخش به منظور ترسیم بازیگران نظام مدیریت امنیت ملی ایران، در ذیل مهم‌ترین بازیگران امنیتی این نظام به اختصار شرح داده می‌شود.

وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران

وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران (به اختصار: واجا) از وزارت‌خانه‌های دولت جمهوری اسلامی ایران است که مسئولیت گردآوری و پردازش اطلاعات امنیتی و برون‌مرزی، حفاظت اطلاعات، فعالیت‌های ضد جاسوسی و مبارزه با تروریسم را (در غیر بستر نیروهای نظامی) برعهده دارد. هم‌اکنون در دولت سیزدهم، سید اسماعیل خطیب به‌عنوان وزیر اطلاعات فعالیت می‌کند. این وزارت‌خانه در سال ۱۳۶۲ه. ش تأسیس و بخش زیادی از کارکنان وقت واحد اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به آن منتقل شدند.

سازمان حفاظت اطلاعات ارتش جمهوری اسلامی ایران

سازمان حفاظت اطلاعات ارتش جمهوری اسلامی ایران، به اختصار (ساحفاجا) سازمانی است مستقل و متمرکز در تابعیت فرماندهی کل قوا و وابسته به ارتش جمهوری اسلامی ایران؛ که وظیفه دارد ارتش جمهوری اسلامی ایران را، در جهت پیشبرد اهداف و مأموریت‌های محوله صیانت نماید. ریاست سازمان حفاظت اطلاعات آجا، با حکم فرماندهی معظم کل قوا منصوب می‌شود. سازمان حفاظت اطلاعات ارتش جمهوری اسلامی ایران سازمانی است با سلسله مراتب مستقل و متمرکز که مأموریت پیشگیری، کشف، شناسایی و خنثی کردن فعالیت‌های براندازی، جاسوسی، خرابکاری، موارد ایجاد نارضایتی، نفوذ جریان‌های سیاسی و ایجاد اختلال در انجام مأموریت به منظور حفظ و صیانت ارتش و سازمان‌های وابسته با رعایت اصل ۱۵۶ قانون اساسی دارد. این سازمان پیش از این «اداره حفاظت اطلاعات ارتش جمهوری اسلامی ایران» نامیده می‌شد و در ۱ آذر ۱۳۶۲ تشکیل شد.

سازمان حفاظت اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران

سازمان حفاظت اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران، به اختصار (ساحفاسا) سازمانی است مستقل و متمرکز در تابعیت فرماندهی معظم کل قوا و وابسته به سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران؛ که وظیفه دارد سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران و بسیج را، در جهت پیشبرد اهداف و مأموریت‌های محوله صیانت نماید. ریاست سازمان حفاظت اطلاعات ساحفاسا، با حکم فرماندهی معظم کل قوا منصوب می‌شود. سازمان حفاظت اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران سازمانی است با سلسله مراتب مستقل و متمرکز که مأموریت پیشگیری، کشف، شناسایی و خنثی کردن فعالیت‌های براندازی، جاسوسی، خرابکاری، موارد ایجاد نارضایتی، نفوذ جریانات سیاسی و ایجاد اختلال در انجام مأموریت به منظور حفظ و صیانت سپاه پاسداران و سازمان‌های وابسته به آن را از طریق حفاظت پرسنل، اطلاعات، اسناد، مدارک، اماکن، تأسیسات، وسایل و تجهیزات و امنیت ارتباطات با رعایت اصل ۱۵۶ قانون اساسی برعهده دارد. این سازمان در سال ۱۳۶۲ ه. ش تأسیس و بخش زیادی از کارکنان وقت واحد اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی به آن منتقل شدند.

سازمان اطلاعات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران

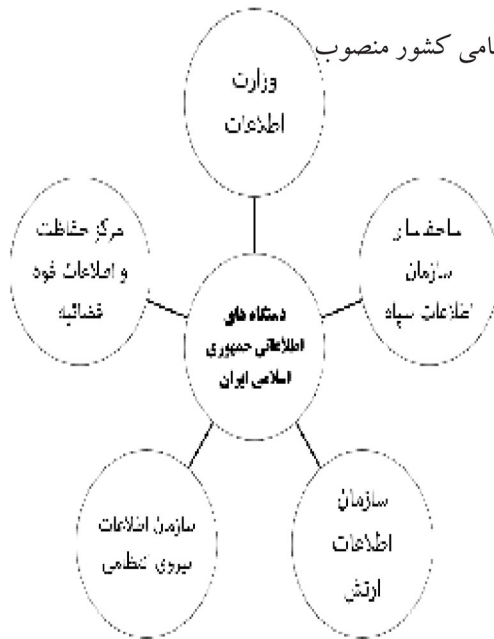
پیش از مهر ۱۳۸۸، سپاه دارای یک «معاونت اطلاعات» بود که پس از انتخابات همان سال، به یک سازمان تبدیل شد. از فعالیت‌های این سازمان می‌توان به «مقابله با جنگ نرم» و «مقابله با فعالیت‌های غیر مجاز سایبری» اشاره کرد. یکی از واحدهای زیر مجموعه سازمان اطلاعات سپاه که وظیفه برخورد با جرایم سایبری را دارد «مرکز بررسی جرایم سازمان یافته» است؛ که تحت عنوان سایت «گرداب» شناخته شده است.

مرکز حفاظت و اطلاعات قوه قضائیه

این مرکز از سال ۱۳۷۶ در قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران شروع به کار نمود و هدفش مبارزه و پیشگیری از فساد در قوه قضائیه بود. هم اکنون به عنوان یکی از اعضای جامعه اطلاعاتی کشور مطرح می‌باشد و در جهت تبدیل شدن به یک سازمان اطلاعاتی، یک طرح در مجلس شورای اسلامی بدین منظور از طرف نمایندگان مطرح شده است.

سازمان اطلاعات نیروی انتظامی جمهوری اسلامی

با تصویب طرح جامع ساختار و سازمان فرماندهی انتظامی توسط فرماندهی معظم کل قوا در آذرماه سال ۱۴۰۰، پلیس اطلاعات و امنیت ناجا منحل و به دو مجموعه سازمان اطلاعات انتظامی کشور و پلیس امنیت عمومی تبدیل شد و سرتیب پاسدار محمد بابایی به عنوان رئیس سازمان اطلاعات فرماندهی انتظامی کشور منصوب

نمودار شماره ۵: سازمان‌های اطلاعاتی نظام مدیریت امنیت ملی ایران در یک نگاه

کارکرد نهادها و سازمان‌های اطلاعاتی

نهادها و سازمان‌های اطلاعاتی جهان به مقوله امنیت توجه خاصی دارند، چرا که علاوه بر وظایف ذاتی آن‌ها منعکس کننده توانایی نظام سیاسی این کشور در بقای ساختارها و ارکان نظام سیاسی آن‌ها در عرصه جهانی می‌باشند. امنیت ملی از اهداف اولیه، اصلی و ثابت نهادهای اطلاعاتی - امنیتی کشورهاست. رابطه میان امنیت ملی با تحولات و عملکرد سرویس‌های اطلاعاتی حاکی از آن است که اگرچه امنیت ملی در ذات خود جزو اهداف ثابت و پایدار نهادهای اطلاعاتی - امنیتی می‌باشد، ولی ابزار تأمین و راه رسیدن به آن متأثر از شرایط متحول جهانی و عرصه تهدیدات ناشی از آن است که خواه ناخواه موجب بازتعریف در نقش‌ها و وظایف نهادهای اطلاعاتی امنیتی و جوامع اطلاعاتی می‌گردد. جایگاه سرویس اطلاعات در خط مقدم امنیت هر کشور به حساب می‌آید. سرویس اطلاعاتی نگاه دارنده اولیه یا به عبارتی گسترش منافع ملی است. سرویس اطلاعاتی جزو عناصر قوه قهریه و پنهان یک کشور می‌باشد که مأموریت تأمین اطلاعات مورد نیاز برای کشورداری را بر عهده دارد. امروزه گستره مفهوم امنیت ملی در ساختار و عملکرد سازمان‌های اطلاعاتی تأثیر مستقیم دارد. در مجموع مهم‌ترین مأموریت و کارکرد سازمان‌های اطلاعاتی یک کشور در جهت تأمین امنیت ملی کشور عبارت‌اند از:

- ۱- حمایت از سیاست خارجی
- ۲- پشتیبانی و صیانت از زیر ساخت‌های حیاتی کشور
- ۳- پشتیبانی از عملیات‌های نظامی و استراتژی دفاعی کشور
- ۴- تصمیم‌سازی و سیاست‌سازی برای رهبران نظام
- ۵- مقابله با تهدیدات بین‌المللی علیه منافع کشور
- ۶- پشتیبانی از سازمان‌های انتظامی و قضایی کشور
- ۷- حمایت از اقتصاد کشور به منظور تأمین امنیت اقتصادی
- ۸- شناسایی و مقابله با برنامه‌های ناامن‌کننده دشمن در حوزه داخلی

۹- طراحی و مقابله با جنگ اطلاعاتی و ارتباطی (قاضی زاده، ۱۳۹۹: ۱۹۹-۲۰۲).

تصمیم سازی: مهم ترین تصمیمات در حوزه امنیت ملی عمدتاً به موضوعاتی از قبیل مباحث کلان دفاعی و استراتژیک باز می گردد. این دسته از مسائل آنچنان با منافع ملی گره می خورند که تصمیم گیری درباره آنها می تواند سلسله ای از منافع به هم پیوسته را تحت تأثیر قرار دهد. هرچند نمی توان مباحث و موضوعات صرفاً دفاعی را استراتژیک تلقی کرد و بسیاری از مسائل در حوزه های اقتصاد و سیاست داخلی و خارجی نیز در این قلمرو حیاتی جای دارند، ولی آنچه می تواند به طور مستقیم بسیاری از نظرات مربوط به منافع حیاتی و ارزش های ملی را تحت تأثیر قرار دهد، نخست و با اولویت اول در حوزه حفظ تمامیت ارضی و دفاع از کیان کشور و نگاهبانی از منافع آن در محدوده جغرافیایی است. شناخت این عوامل و ارکان در سطح راهبردی آن نیازمند اطلاعاتی است که از آن پدیده ها می توان به دست آورد. درک نقاط قوت و ضعف عوامل و قانون به وجود آمدن یا استمرار یک پدیده از آن دست اطلاعاتی هم که می تواند منجر به استمرار یا اضمحلال آن پدیده شود ارتباط مستقیم دارد. بنابراین وجود این اطلاعات درباب آن پدیده و نسبت به تصمیم گیرنده هایی که در برخورد با آن است، اطلاعاتی استراتژیک به شمار می آید برای مثال می توان از پدیده انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ که نمونه ای از عدم شناخت صحیح پدیده توسط یک یا چند سامانه اطلاعاتی را نشان می دهد اشاره کرد (کلهر، ۱۳۸۴: ۲۶۹).

مأموریت و نقش ها: در اوایل انقلاب اسلامی هشت ارگان اطلاعاتی به طور مجزا به فعالیت های اطلاعاتی و ضد اطلاعاتی می پرداختند که عبارت بودند از: اطلاعات شهربانی، اطلاعات کمیته انقلاب اسلامی، اداره دوم ارتش، دفتر اطلاعات دادگاه های انقلاب، دفتر اطلاعات و تحقیقات نخست وزیری، اطلاعات ژاندارمری، اطلاعات دادستانی، مرکز اسناد انقلاب اسلامی و واحد اطلاعات و بررسی های تأمینی سپاه پاسداران. تصور غالب در اوایل انقلاب اسلامی مبتنی بر این باور بود که وظیفه و کارکرد اصلی اطلاعات مقابله با تحرکات ضد امنیتی و حفظ انقلاب و نظام می باشد. به مرور زمان ناهماهنگی و درهم آمیختگی وظایف ارگان های اطلاعاتی مختلف و نیز پیگیری کیس های واحد از سوی چند ارگان اطلاعاتی، باعث اسراف در بودجه ها و هزینه های امنیتی، اقدامات مغایر با شرع و سیاست های کلی کشور و فاصله زیادی که ارگان های اطلاعاتی با مدیریت عالی کشور داشتند، رفته رفته از سال های

۱۳۶۰ - ۱۳۶۱ ایده یکپارچه‌سازی نهادهای اطلاعاتی و تشکیل وزارت اطلاعات جمهوری اسلامی ایران و نیز تفکیک وظایف نهادهای امنیتی - اطلاعاتی کشور شکل گرفت. هم‌زمان با شکل‌گیری وزارت اطلاعات، سازمان یا واحد اطلاعات سپاه، سازمان حفاظت اطلاعات سپاه پاسداران، سازمان حفاظت اطلاعات ارتش، مرکز حفاظت و اطلاعات قوه قضائیه و سازمان اطلاعات نیروی انتظامی شکل گرفت که مأموریت همگی آن‌ها ایجاد امنیت در داخل و خارج از مرزهای جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. در نقش‌ها باید به این موضوع اذعان نمود که نقش وزارت اطلاعات و سازمان اطلاعات سپاه پاسداران (که تا آن زمان قدمت بیشتری در امور اطلاعاتی کشور داشت) در تأمین امنیت کشور از نقش مرکز حفاظت و اطلاعات قوه قضائیه و سازمان اطلاعات ارتش و نیروی انتظامی برجسته‌تر بود. البته دلیل این برجستگی به شرح وظایف و حوزه مأموریت هر یک از نهادها و سازمان‌های فوق بر می‌گردد (زارعی، یزدان پناه و زینی وند، ۱۳۹۰: ۵۳-۵۷).

جامعه آماری و نمونه: جامعه آماری این تحقیق مطابق جدول شماره ۴ شامل ۳۰ نفر از صاحب نظران، دانشجویان و کارشناسان حراست و حفاظت‌های دستگاه‌های امنیتی عضو جامعه اطلاعاتی کشور با توجه به ویژگی‌هایی مانند اشراف نسبت به دستگاه امنیتی و محیط امنیتی کشور جمهوری اسلامی ایران بوده است.

جدول شماره ۴: جامعه آماری پژوهش

ردیف	جامعه نمونه	فراوانی	درصد فراوانی
۱	اساتید و فرهیختگان دانشگاه امنیت ملی	۱	۳۳.۳٪
۲	دانشجویان مقطع دکتری دانشگاه امنیت ملی	۳	۱۰٪
۳	کارشناسان حراست و حفاظت‌های دستگاه‌های امنیتی عضو جامعه اطلاعاتی کشور	۲۴	۸۶٪
۵	جمع	۳۰	۱۰۰٪

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

در این تحقیق به منظور ارزیابی نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، در ابتدا ابعاد و شاخص‌های این نظام براساس جدول شماره پنج استخراج و مورد بررسی قرار گرفت. در ادامه

پرسش‌نامه‌ای تنظیم و در اختیار تعدادی از صاحب نظران، دانشجویان و کارشناسان حراست و حفاظت‌های دستگاه‌های امنیتی عضو جامعه اطلاعاتی کشور قرار گرفت. سپس میانگین هندسی اهمیت و عملکرد (جدول شماره ۶)، ماتریس (شکل شماره ۱)، وزن، اولویت و شاخص‌ها (جدول شماره ۷ و شکل شماره ۲) با استفاده از روش IPA تعیین شدند.

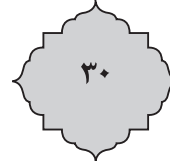
جدول شماره پنج: ابعاد و شاخص‌ها و نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران	
ابعاد	شاخص‌ها
سیاست‌گذاری	برگرفته از مبانی اسلامی
	انطباق با فرامین رهبری
	انطباق با اسناد بالادستی
اهداف	تحقق عزت و اقتدار ملی
	تأمین امنیت داخلی کشور
	تأمین امنیت خارجی کشور
	دفاع از ارزش‌ها و اصول انقلاب اسلامی
ساختار	مبارزه بی‌امان با رژیم صهیونیستی
	غافل‌گیر نشدن در برابر دشمن
	تشکیلات چند لایه
	بازیگران متعدد
	بانک اطلاعاتی منجسم و قوی
	روحیه والا کارکنان
	فنون و تکنولوژی
	تعداد نیروها
	شجاعت نیروها
	گسترش و تحرک نیروها
میزان توازن و تناسب مأموریت	

کارکرد	محسوس	
	نامحسوس	
	انعطاف‌پذیری لازم	
	عزت	
	مصلحت	
تصمیم‌سازی	امنیت پایدار	
	میزان آینده‌نگری	
	اتخاذ تصمیمات عقلانی	
ماموریت و نقش‌ها	استفاده بهیبه از تمام امکانات مادی و معنوی در جهت تصمیم‌گیری	
	نگاهی چند بعدی به امنیت در زمان تصمیم‌گیری	
	گموریت‌ها	استقرار حاکمیت سیاسی اسلام و بسط ارزش‌های اسلامی
		حفظ ماهیت اسلامی انقلاب و نظام
		دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی
		تعریف نوین از دولت رفاه اسلامی
		دفاع از استقلال و هویت ملی
		حفظ و گسترش عدالت
		دفاع از استقلال و هویت ملی
		حفظ استقلال نظام
		آماده‌سازی ظهور
		نقش‌ها
	مشورتی	
	شناختی	
اجرایی		

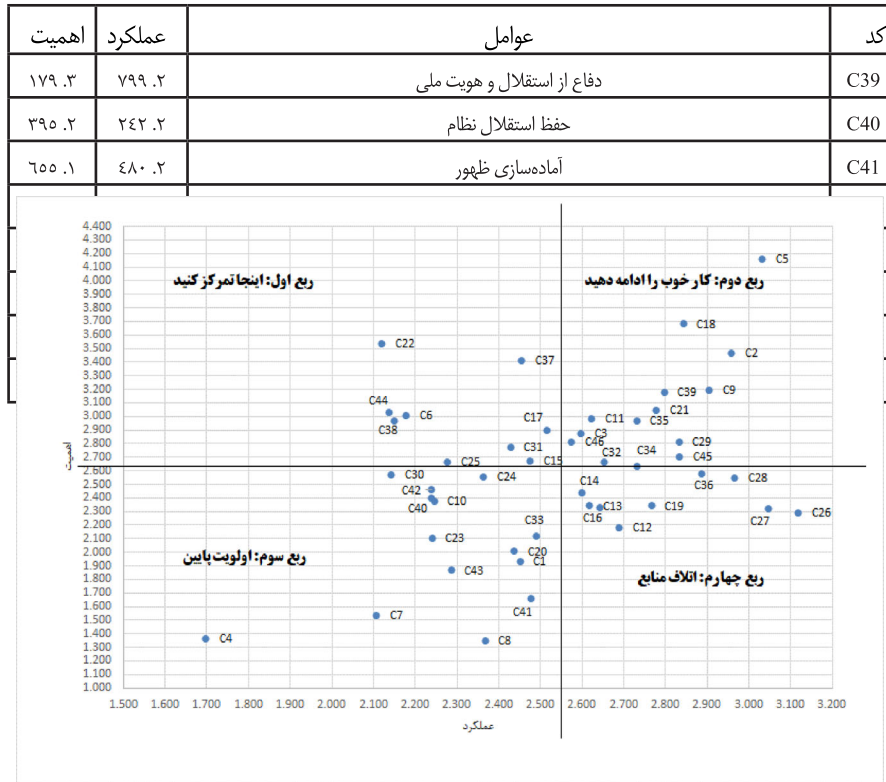
جدول شماره ۶: میانگین هندسی میزان اهمیت و عملکرد عوامل (در این جدول شاخص‌ها و ابعاد نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران کدگذاری شده‌اند)

کد	عوامل	عملکرد	اهمیت
C1	مبانی اسلامی	۴۵۴.۲	۹۳۵.۱
C2	فرامین مقام معظم رهبری	۹۶۲.۲	۴۶۸.۳
C3	انطباق با اسناد توسعه شش‌گانه	۶۰۱.۲	۸۷۶.۲
C4	تحقق عزت و اقتدار ملی	۷۰۱.۱	۳۶۱.۱
C5	شورای عالی امنیت ملی	۰۳۵.۳	۱۵۹.۴

کد	عوامل	عملکرد	اهمیت
C6	شورای عالی امنیت	۱۸۰.۲	۰۰۶.۳
C7	مجمع تشخیص مصلحت نظام	۱۱۰.۲	۵۳۴.۱
C8	کمیسیون امنیت ملی مجلس شورای اسلامی	۳۷۰.۲	۳۵۰.۱
C9	تأمین امنیت داخلی کشور	۹۰۸.۲	۱۹۳.۳
C10	تأمین امنیت خارجی کشور	۲۴۸.۲	۳۷۷.۲
C11	دفاع از ارزش‌ها و اصول انقلاب اسلامی	۶۲۵.۲	۹۸۳.۲
C12	مبارزه بی‌امان با رژیم صهیونیستی	۶۹۲.۲	۱۸۰.۲
C13	غافلگیر نشدن در برابر دشمن	۶۲۱.۲	۳۴۱.۲
C14	تشکیلات چند لایه	۶۰۳.۲	۴۳۸.۲
C15	بازنگران متعدد	۴۷۸.۲	۶۷۴.۲
C16	بانک اطلاعاتی منجمد و قوی	۶۴۴.۲	۳۲۸.۲
C17	روحیه والا کارکنان	۵۱۸.۲	۸۹۶.۲
C18	فنون و تکنولوژی	۸۴۵.۲	۶۸۱.۳
C19	تعداد نیروها	۷۶۹.۲	۳۴۱.۲
C20	شجاعت نیروها	۴۴۰.۲	۰۰۶.۲
C21	گسترش و تحرک نیروها	۷۸۰.۲	۰۴۶.۳
C22	میزان توازن و تناسب مأموریت	۱۲۲.۲	۵۳۸.۳
C23	محسوس	۲۴۳.۲	۱۰۱.۲
C24	نامحسوس	۳۶۷.۲	۵۵۳.۲
C25	انعطاف‌پذیری لازم	۲۸۰.۲	۶۶۵.۲
C26	عزت	۱۲۲.۳	۲۸۸.۲
C27	مصلحت	۰۴۹.۳	۳۲۰.۲
C28	امنیت پایدار	۹۶۹.۲	۵۴۴.۲
C29	میزان آینده نگری	۸۳۵.۲	۸۱۳.۲
C30	اتخاذ تصمیمات عقلانی	۱۴۶.۲	۵۷۴.۲
C31	استفاده بهیبه از تمام امکانات مادی و معنوی در جهت تصمیم‌گیری	۴۳۱.۲	۷۷۰.۲
C32	نگاهی چندبعدی به امنیت در زمان تصمیم‌گیری	۶۵۵.۲	۶۶۲.۲
C33	استقرار حاکمیت سیاسی اسلام و بسط ارزش‌های اسلامی	۴۹۴.۲	۱۱۹.۲
C34	حفظ ماهیت اسلامی انقلاب و نظام	۷۳۳.۲	۶۳۴.۲
C35	دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی	۷۳۳.۲	۹۷۱.۲
C36	تعریف نوین از دولت رفاه اسلامی	۸۹۰.۲	۵۷۹.۲
C37	دفاع از استقلال و هویت ملی	۴۵۸.۲	۴۱۱.۳
C38	حفظ و گسترش عدالت	۱۵۲.۲	۹۶۴.۲

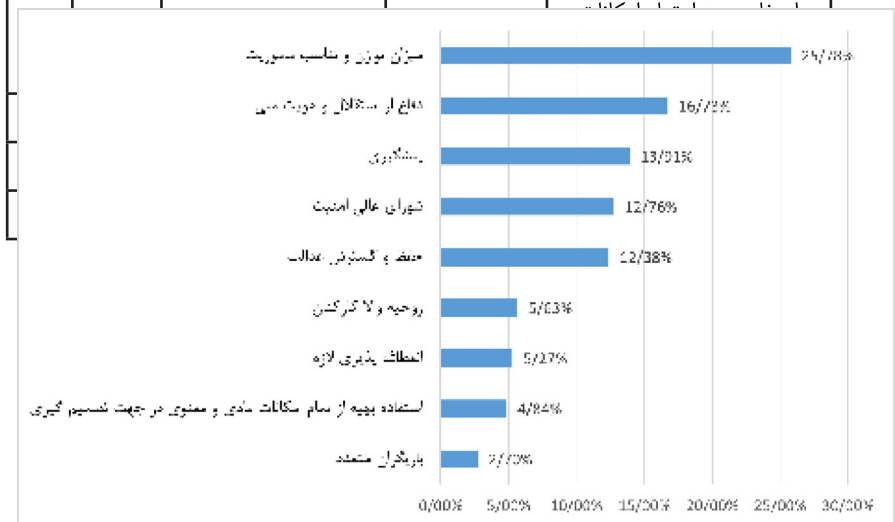
شکل ۱: ماتریس تحلیل عملکرد-اهمیت (در این شکل می‌توان میزان عملکرد و اهمیت شاخص‌ها را در چهار ربع: تمرکز برای اصلاح، عملکرد مطلوب، اولویت مطلوب و اتلاف منابع مشاهده کرد. لازم به ذکر است که با توجه به جلوگیری از پیچیده شدن شکل ماتریس، شاخص‌ها با کد مشخص شده‌اند.)

جدول ۷: وزن و اولویت شاخص‌ها

کد	عوامل	وزن خام (OW)	وزن نرمال (درصد) (SW)	جایگاه	رتبه
C6	شورای عالی امنیت	۴۸۰.۲	٪۷۶.۱۲	ربع اول	۴
C15	بازیگران متعدد	۵۲۴.۰	٪۷۰.۲	ربع اول	۹

C17	روحیه والا کارکنان	۰۹۴.۱	٪۶۳.۵	ربع اول	۶
C22	میزان توازن و تناسب مأموریت	۰۰۸.۵	٪۷۸.۲۵	ربع اول	۱
C25	انعطاف پذیری لازم	۰۲۴.۱	٪۲۷.۵	ربع اول	۷

شکل ۲: وزن و اولویت شاخص

براساس جدول شماره ۷، شکل شماره ۲: میزان توازن و تناسب مأموریت، دفاع از استقلال و هویت ملی، پیشگیری شورای عالی امنیت ملی و حفظ و گسترش عدالت دارای بیشترین وزن و اولویت براساس شاخص هستند. در ربع اول جدول تحلیل عملکرد قرار دارند که باید بر روی آن‌ها تمرکز صورت گیرد.

ارزیابی

همان گونه که در جدول شماره ۶ و شکل شماره ۱ مشاهده می‌گردد: از میان شاخص‌های نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران باید بر روی شاخص‌های (شورای عالی امنیت کشور، بازیگران متعدد، روحیه والا کارکنان، میزان توازن و تناسب مأموریت، انعطاف پذیری لازم، اتحاد

تصمیمات عقلانی، استفاده بهینه از تمام امکانات مادی و معنوی در جهت تصمیم‌گیری، دفاع از استقلال و هویت ملی، حفظ و مبارزه بی‌امان با رژیم صهیونیستی و پیشگیری (تمرکز نموده تا عملکرد بهتری از خود نشان بدهند. شاخص‌های (فرامین مقام معظم رهبری، انطباق با اسناد توسعه شش‌گانه، شورای عالی امنیت ملی، تأمین امنیت داخلی، دفاع از ارزش‌ها و اصول انقلاب اسلامی، فنون و تکنولوژی، گسترش و تحرک نیروها، میزان آینده‌نگری، نگاهی چندبعدی به امنیت در زمان تصمیم‌گیری، حفظ ماهیت اسلامی انقلاب و نظام، دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی، دفاع از استقلال و هویت ملی، اجرایی و نظارتی) عملکرد مطلوبی داشته و حفظ گردند. شاخص‌های (مبانی اسلامی، تحقق عزت و اقتدار ملی، مجمع تشخیص مصلحت نظام، کمیسیون امنیت ملی مجلس شورای اسلامی، تأمین امنیت خارجی، شجاعت نیروها، محسوس، نامحسوس، اتخاذ تصمیمات عقلانی، استقرار حاکمیت سیاسی اسلام و بسط ارزش‌های اسلامی، حفظ استقلال نظام، آماده‌سازی ظهور، مشورتی و شناختی) دارای عملکرد و اولویت پایینی هستند. شاخص‌های (غافل‌گیر نشدن در برابر دشمن، تشکیلات چندلایه، بانک اطلاعاتی منجسم و قوی، تعداد نیروها، عزت، مصلحت، امنیت پایدار و تعریف نوین از دولت رفاه اسلامی) منابع را اتلاف می‌کنند و باید کنار گذاشت شوند.

نتیجه‌گیری

با توجه به تجزیه و تحلیل صورت گرفته در خصوص نظام مدیریت امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران می‌توان اظهار داشت تجربه ۴۰ ساله مقاومت مردم ایران در برابر استکبار جهانی، بزرگترین سرمایه امروز کشور در حوزه امنیت است و امروز در میان کشورهای غرب آسیا از امنیت مطلوبی برخوردار است و این نتیجه تلاش‌های مطلوب دستگاه‌های اطلاعاتی کشور می‌باشد. در کنار تلاش دستگاه‌های اطلاعاتی کشور، نظام جمهوری اسلامی ایران باید به این نکته توجه کند که امنیت صرفاً از طریق نیروهای نظامی و انتظامی تأمین نمی‌گردد بلکه باید به ابعاد دیگر امنیت که در این نوشتار به آن اشاره شده نیز توجه کرد. مردم رکن اساسی در تأمین امنیت چه در بعد داخلی و چه در بعد خارجی هستند و به همین دلیل نباید از نقش مردم در خصوص تأمین امنیت غافل شد.

منابع

- ۱- ابراهیمی، نبی‌الله (۱۳۹۳)، بررسی مقایسه‌ای مفهوم امنیت در مکاتب متأخر امنیتی. فصلنامه مطالعات راهبردی، شماره چهارم.
- ۲- افتخاری، اصغر (۱۳۷۸)، چهره متغیر امنیت داخلی: بررسی امنیت داخلی با رقابت سیاسی در جمهوری اسلامی ایران، مطالعات راهبردی، شماره ۲.
- ۳- بخشایی، داود و محسن قلی‌پور (۱۳۹۹)، تحول گفتمان‌های امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران. سپهر سیاست، شماره ۴.
- ۴- حجاریان، سعید (۱۳۷۶)، تحول مفهوم امنیت در جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات همایش توسعه و امنیت عمومی، تهران.
- ۵- حسن بیگی، ابراهیم و حسین عصاریان نژاد (۱۳۸۹)، تمصمیم‌گیری در امنیت ملی، مطالعات راهبردی دفاعی، شماره ۱۱۰.
- ۶- خلیلی، رضا (۱۳۸۷)، تبیین تحولات امنیتی جمهوری اسلامی ایران: در جستجوی چارچوبی تحلیلی. سیاست راهبردی و کلان، شماره ۴۰.
- ۷- رحیمی، علیرضا (۱۳۹۶)، کشاکش دموکراسی و امنیت در ایران، تهران: نشر جامعه‌شناسان.
- ۸- رنجبر، مقصود (۱۳۷۹)، گفتمان‌های امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران. علوم سیاسی.
- ۹- زارعی، بهادر و دیگران (۱۳۹۲)، بررسی گفتمان‌های امنیت ملی در جمهوری اسلامی ایران، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۸۳.
- ۱۰- غرایق زندی، داود (۱۳۹۰)، درآمدی بر سیاست‌گذاری امنیت ملی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۱۱- قاضی زاده، علی‌رضا (۱۳۹۹)، مبانی امنیت ملی، تهران: ابرار معاصر.
- ۱۲- قوام، سیدعبدالعلی (۱۳۷۹)، چالش‌های توسعه سیاسی، تهران: نشر قومس.
- ۱۳- کالینز، آلن (۱۴۰۰)، مطالعات امنیتی معاصر، ترجمه علیرضا نمودی، تهران: پژوهشکده مطالعات امنیتی.
- ۱۴- کالینز، جان (۱۳۷۰)، استراتژی بزرگ، تهران: وزارت امور خارجه.
- ۱۵- کلهر، رضا (۱۳۸۴)، اطلاعات استراتژیک و تصمیم‌گیری در حوزه امنیت ملی، فصلنامه مطالعات راهبردی، دوره ۸، شماره ۲۸.
- ۱۶- لشکر بلوکی، مجتبی (۱۳۹۷)، جاری‌سازی استراتژی: راهنمای گام به گام پیاده‌سازی استراتژی در عمل، تهران: آریانا قلم.
- ۱۷- ماندل، رابرت (۱۹۸۹)، چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- ۱۸- محمدی فاتح، اصغر و علی اصغر احمدی شکوه (۱۳۹۶)، سیاست‌گذاری آینده محور و امنیت ملی: نقش متغیرهای زمینه‌ای ملی، شماره ۷.
- ۱۹- معین، محمد (۱۳۷۱)، فرهنگ فارسی، تهران: امیرکبیر.
- ۲۰- منتظران، جاوید و حسین تاج‌آبادی (۱۳۹۵)، بررسی اهداف و اصول امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از منظر امام خمینی